

جرم

«صدور چك بعنوان تضمین یا تأمین اعتبار یا مشروط یا وعده‌دار»

و مجازات آن

- بموجب ماده ۱۲ قانون صدور چك مصوب ۱۶ تیرماه ۱۳۵۵ در موارد زیر صادرکننده چك قابل تعقیب کیفری نبوده و مشمول مجازات ماده ۶ آن قانون قرار نمیگرفت:
- ۱- در صورتی که ثابت شود چك سفید امضاء داده شده است.
 - ۲- هرگاه در متن چك قید شده باشد که چك بابت تضمین انجام معامله یا تعهدی است.
 - ۳- هرگاه در متن چك وصول آن منوط به تحقق شرطی شده باشد.
 - ۴- هرگاه بدون قید در متن چك ثابت شود که وصول وجه آن منوط به تحقق شرطی بوده، یا چك بابت تضمین انجام معامله یا تعهدی است.
 - ۵- در صورتیکه ثابت شود چك بدون تاریخ صادر شده و یا تاریخ واقعی صدور چك مقدم بر تاریخ مندرج در متن چك باشد. (چك وعده‌دار).
- وجود این ماده در قانون چك سال ۱۳۵۵ موجب سوءاستفاده افرادی قرار گرفت که با توسل به راههای قانونی و از طریق بردن اموال دیگران و بطورکلی با کلاهبرداری زندگی جرمزای خود را گذرانیده و عموماً از این طریق و چاله‌هایی که در قانون کنده شده است امرار معاش مینمایند و با استفاده از این راه فرار از مجازات که در خود قانون پیش‌بینی شده با تقلب نسبت به قانون و با طرق پیش‌بینی شده در قوانین که برای جلوگیری از وقوع جرم است، خود مرتکب جرم دیگری میگردند و لذا با توجه بماده ۱۲ مبادرت بصدور چكهای وعده‌دار و یا اعتباری و تضمینی کلان نموده و با ابلاغ اظهاریه رسمی به دارندگان چك قبل از تاریخ سررسید چك موجبات خروج چك از اعداد چكهای قابل تعقیب کیفری میگردیدند و بدین لحاظ نه تنها سیستم جزائی موردنظر قانونگذار در مورد اصدار چك پرداخت‌نشده بمرحله اعمال و اجراء در نمی‌آمد بلکه خود جرایم دیگری را با فرار از مجازات مورد نظر

اما درخصوص عنوان این مقاله یعنی اصدار چك بعنوان تضمین یا تأمین اعتبار یا مشروط یا وعده‌دار باید گفت بموجب اصلحیه مصوب ۱۳۷۲/۸/۱۱ مجلس شورای اسلامی قانون صدور چك در ماده ۱۲ مقرر شده است، صدور چك بعنوان تضمین یا تأمین اعتبار یا مشروط، وعده‌دار یا سفید امضاء ممنوع است و صادرکننده درصورت شکایت ذینفع و عدم پرداخت به مجازات حبس از شش ماه تا دو سال و یا جزای نقدی از یکصد هزار ریال تا ده میلیون ریال محکوم خواهد شد.

بنابراین در صورتیکه دارنده چك علیه صادرکننده برای وصول وجه چك بلامحل و یا بهر صورت علیه صادرکننده مبادرت به شکایت کیفری نموده و در جریان تعقیب صادرکننده ثابت نماید که چك را تحت یکی از عناوین «تضمینی»، «وعده‌دار» مشروط و یا تأمین اعتبار صادر نموده، دادگاه پس از احراز و اثبات این عمل، چون بشرح ماده ۱۲ این عمل را جرم تلقی کرده است، مجازات حبس و یا بجای آن مجازات جزای نقدی را در مورد صادرکننده چنین چکی اعمال خواهد نمود. توضیح این نکته ضروری است که دوگانگی سیاست کیفری مقنن در مواد ۷ و ۱۳ مورد انتقاد است زیرا اولاً وجود ماده ۱۲ که تلویحاً ضمن ممنوع کردن صدور چنین چكهایی با جمله آخر ماده باین بیان «درصورت شکایت ذینفع و عدم پرداخت وجه چك» مقنن صدور چنین چكهایی را پذیرفته و ثانیاً با وضع این ماده به ارزش و اعتبار چك بعنوان قائم مقام پول لطمه زده است

مقنن بسوجود می‌آورد و این قبیل سوءاستفاده‌کنندگان به قول خودشان با اثبات «حقوقی بودن چك» نزد مقامات قضائی براحته پول و مال دیگران را برده و بی‌تردید سیاست کیفری مقنن را که در پیش‌بینی ماده ۱۲ احترام به آزادی اشخاص در تنظیم روابط حقوقی و تجاری بین آنان بود خدشه‌پذیر نموده و در جهت عکس آن با استفاده از عنوان مشروط بودن، تضمینی بودن و یا وعده‌دار بودن چك، جرائم گوناگونی از قبیل جعل، تزویر، اختلاس و نیز کلاهبرداری آنهم بصورت قانونی!! را مرتکب شده و در پناه قانون از مجازات قانونی فرار کرده و موجب عدم امنیت و ترس از اقتصادی میگردد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و بخصوص در سالهای اخیر مقامات اقتصادی و بانک کشور با توجه بوضع فوق که میتوانست موجب عدم تعادل وضعیت اقتصادی کشور گردد اندیشه تهیه لایحه اصلاح قانون چك را تقویت و بالاخره در تاریخ ۱۳۷۲/۸/۱۱ نتیجه این تفکر لایحه مصوب قانونی اصلاح قانون چك ۱۳۵۵ بود که بموجب ماده ۱ این قانون چك تعریف و انواع آن مشخص گردیده و در ماده ۲ نوع چك قابل مجازات یعنی بلامحل دقیقاً تبیین و مجازات مرتکب این تخلف نیز بنابر ماده ۷ (هفت) حبس تعزیری تا دو سال و حسب مورد پرداخت جزای نقدی معادل يك چهارم تمام وجه چك و یا يك چهارم کسر موجودی هنگام ارائه چك به بانک، محکوم خواهد شد.

میکنند اما این چك بوسیله بانك محال‌علیه برای دارنده چك پرداخت وجه چك تأیید میگردد.

۳- چك تضمین شده نیز چكي است که ابتدائاً صادرکننده چك از بانك درخواست می‌نماید که توسط بانك به عهده همان بانك صادر و پرداخت وجه این قبیل چكها در موقع صدور چك وسیله بانك تضمین گردیده است و دیگر ارتباطی به مشتری صادرکننده چك ندارد.

۴- چك مسافرتی که عبارت از چكهای است که توسط بانك صادر و وجه آن در هر يك از شعب و نیز نمایندگی‌های بانك در سراسر کشور قابل پرداخت است.

بطوریکه ملاحظه میفرمایند در این تقسیم‌بندی ماده اول فقط «چك عادی» است که در شمول مقررات ماده ۳ و ۷ واقع شده و صادرکننده آن باید در تاریخ صدور معادل مبلغ چك در بانك، محال‌علیه محل (نقدی یا اعتبار قابل استفاده) داشته باشد و نباید تمام یا قسمتی از وجهی را که باعتبار آن چك صادر کرده بصورتی از بانك خارج نماید و یا دستور عدم پرداخت چك را بدهد و نیز نباید چك را به صورتی تنظیم نماید که بانك به علی از قبیل عدم مطابقت امضاء یا قلم‌خوردگی در متن چك یا اختلاف در مندرجات چك و امثال آن از پرداخت وجه چك خودداری نماید والا با هر يك از تخلفات مذکور در این ماده به حبس تعزیری تا دو سال و حسب مورد پرداخت جزای نقدی

چه چك بعنوان جاتشین اسکناس در حکم وجه نقد است و لذا وجود ماده ۱۳ سبب سوءاستفاده برخی از صادرکنندگان چك شده و لذا با صدور چكهای با مبلغ سنگین با فرض شکایت کیفری دارنده چك با اثبات تضمینی یا مشروط و یا وعده‌دار بودن فقط یکی از مجازاتهای موضوع ماده ۱۳ مثلاً حداکثر جزای نقدی یعنی یکصد میلیون تومان چك بلامحل را با ده میلیون ریال (فقط يك میلیون تومان) معاوضه کرده!!! و زمینه بی‌عدالتی را در جامعه خود قانون فراهم نموده است.^(۱) که بموجب ماده ۷ اگر دادگاه يك چهارم جزای نقدی را اعمال مینمود مبلغی در مثال فوق معادل بیست و پنج میلیون تومان بود و لذا نقاط ضعف قانون بخصوص در ماده ۱۳ در قبال چكهای مشروط یا تضمینی کاملاً محقق است و در اجراء و عمل نیز این سوءاستفاده از دوگانگی سیاست کیفری در همین مدت کوتاه کاربرد قانون در دادگاهها مشخص گردیده است. در پایان این مقاله نکته مهم دیگری که قابل یادآوری درخصوص قانون فوق‌الذکر میباشد بیان ماده اول در تقسیم‌بندی چكها به:

۱- چك عادی، یا چكي که اشخاص عهده بانكها به حساب جاری خود صادر میکنند و دارنده این قبیل چكها هیچگونه تضمینی جز اعتبار صادرکننده آن ندارد.

۲- چك تأیید شده چكي است که اشخاص عهده بانكها به حساب جاری خود صادر

(۱)- به نقل از سطر پنجم صفحه ۸۰- کتاب، چك پرداخت نشدنی، آقای دکتر محمد صالح ولیدی - چاپ اول - زمستان

اشکال مواجه نماید چه اگر صادرکننده نتواند ثابت کند که چک را بدون تاریخ صادر کرده است که مشمول مقررات قانون قدیم است از نظر کیفری معلوم نیست قاضی کیفری با اصلاحیه قانون چک چه حکمی را صادر خواهد کرد؟ و بالاخره با تشکیل دادگاههای عام مسئله رسیدگی کیفری و حقوقی در این قبیل موارد درخصوص منع تعقیب کیفری و فقط امکان وصول وجه چک و خسارات چه مسیری را خواهد پیمود؟ و بنابراین محققاً بعد از گذشت کمتر از سه سال از تاریخ اجرای قانون ناکزیر باید به فکر اصلاح قانون و رفع تنگناها و توضیح در موارد سکوت قانون و اعمال سیاست کیفری واحد درخصوص جرم، چک بلامحل، فقط با صدور چک بلامحل و بهره‌عنوان و هرصورت بود تا قانونی واجد شرایط شرعی و متضمن موازین صحیح عدالت اجتماعی داشته باشیم. انشاء...

معادل، يك چهارم تمام وجه چك يا يك چهارم كسر موجودی هنگام ارائه چك به بانك حسب ماده ۷ محكوم خواهد شد.

عليه‌ذا ملاحظه ميگردد اين دوگانگی سياست کیفری در مورد صدور چك بلامحل و صدور چك بلامحل با عنوان مشروط، وعده‌دار يا تضمینی، عليه‌رغم سوءاستفاده صادرکننده چكها موجب تشنت آراء و تصمیم‌گیریهای متفاوت و بالاخره ممکن است موجب سوءاستفاده بعضی از قضات از قانون در جهت اعمال نظریات شخصی و برداشت غیرصحيح و گاهی غیرمنصفانه و غیرعادلانه گردیده و موجب تضییع حق دارنده چك گردد بخصوص که با سکوت اصلاحیه قانونی فوق‌الاشعار در مورد صدور چكهای بدون تاریخ که سبب میگردد در حال حاضر اجرای قاعده عطف بماسبق نشدن مقررات کیفری اصلاحیه را نسبت به چكهای صادره در سالهای قبل از اعمال اصلاحیه قانونی با